

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б. Жильцов
« 25 » 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Соціальна історія країн регіону
(3 курс, 5 семестр)

для студентів

спеціальності	032 «Історія та археологія»
спеціалізації	країни Південної Європи (Італія, Іспанія, Португалія)
освітнього рівня	першого (бакалаврського)
освітньої програми	032.00.01 «Історія та археологія»

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02150554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 0426/19
« 25 » 2019

Київ 2019

Розробники: доктор історичних наук, професор Саган Галина Василівна

Викладачі: кандидат педагогічних наук, доцент Голованов Сергій Олександрович

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри (циклової комісії)

Протокол від 30 серпня 2019 р. № 1

Завідувач кафедри _____ (І.В. Срібняк)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми 032.00.01 «Історія та археологія»)

____.____. 2019 р.

Гарант освітньої програми _____ (О.О. Салата)

Робочу програму перевірено

____.____. 2019 р.

Заступник директора/декана _____ (В.М. Завадський)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____»____ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____»____ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____»____ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), «____»____ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	Вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	1/30	
Курс	3	
Семестр	5	
Кількість змістових модулів з розподілом:	1	
Обсяг кредитів	1	
Обсяг годин, в тому числі:	30	
Аудиторні	14	
Модульний контроль	2	
Семестровий контроль	-	
Самостійна робота	14	
Форма семестрового контролю	-	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: Сформувати у студентів розуміння сутності та структуру соціальної історії країн Південної Європи (Італії, Іспанії, Португалії); розкрити зміст основних елементів соціальної історії країн регіону, а саме: етнічної, демографічної, гендерної історій, історії сім'ї та дитинства, освіти, праці, міст та селищ.

Завдання:

Вправність мислення:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 2. Здатність робити смислові узагальнення та висновки, виявляти в інформаційних даних і концептах хиби та вразливі місця, суперечності і неповноту аргументації.

ЗК 3. Готовність до пізнання нового і неперервного навчання, до опанування нових знань і стратегій/способів мислення.

ЗК 4. Здатність раціонально організувати власну діяльність та ефективно використовувати час.

Розвиненість рефлексії:

ЗК 5. Здатність відрізнити суб'єктивні, спонтанні складові суджень від об'єктивних і аргументованих, вміти надавати перевагу останнім.

ЗК 6. Критичність та самокритичність мислення.

ЗК 7. Схильність до самоперевірки отриманих результатів, турбота про якісне виконання професійних завдань.

Інтелектуальна комунікація:

ЗК 8. Увага і толерантність до іншої (й інакшої) думки, здатність аналізувати її зміст та структуру в процесі спілкування та адекватно на неї реагувати.

ЗК 9. Здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях, використовувати ввічливі форми звернення до опонента, концентруватися на значущих складових судження, не переходячи на особистості.

ЗК 10. Навички публічного мовлення, здатність ясно та виразно висловлюватися в процесі комунікації.

ЗК 11. Навички роботи в групі, розподіл функцій в колективній роботі.

ЗК 12. Відкритість, здатність сприймати і враховувати зауваги, оптимізувати власну позицію в процесі обговорення, налаштованість на діалог, залучення у власні міркування висловлених слухних ідей.

ЗК 13. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

Мовно-текстологічна здатність:

ЗК 14. Аналіз та інтерпретація гуманітарного тексту: здатність виокремити та відтворити смислову структуру тексту, оцінити послідовність та валідність аргументації, виділити продуктивні ідеї.

ЗК 15. Порівняння змісту різних текстів, пошук та узагальнення інформації з досліджуваної проблеми.

ЗК 16. Навички написання аналітичних і публіцистичних гуманітарних текстів, реферування, створення систематизованих оглядів спеціальної літератури. Дотримання стандартів академічного оформлення тексту.

ЗК 17. Здатність використовувати (усно і письмово) державну мову в усіх сферах суспільного життя, читати фахову літературу іноземною, зокрема англійською мовою.

Особиста ціннісно-вольова налаштованість:

ЗК 18. Інтелектуальне сумління, чесність у своїй справі та уникання симуляцій, плагіату й інших виявів недоброчесності.

ЗК 19. Розуміння необхідності відповідального ставлення до роботи, чіткого і своєчасного виконання обов'язків.

ЗК 20. Здатність працювати в колективі та самостійно, виявляти ініціативу, уникати некритичного слідування авторитетам.

ЗК 21. Здатність життєво й фахово реалізовувати себе на основі ціннісно-світоглядних надбань людства (зокрема сприйняття людини не як засобу, а як цілі й цінності), що нерозривно поєднана з навичками критичного мислення, опануванням і обстоюванням громадянських чеснот і прав, соціальною відповідальністю, а також патріотичним піклуванням про продуктивний розвиток держави і суспільства.

ЗК 22. Здатність розуміти світоглядні, правові, соціальні, економічні, культурно-історичні, духовно-моральні питання, що виходять за межі фахової спеціалізації, завдяки чому відповідально й ефективно діяти в різних суспільних контекстах, сприяючи позитивному розв'язанню нагальних проблем.

ФК 1. Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності.

ФК 2. Критичне усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах.

ФК 3. Розуміння соціальних функцій історика, можливостей використання історії та зловживання історією.

ФК 4. Здатність спілкуватися державною мовою, рідною мовою та однією з іноземних мов із використанням термінів і методик, прийнятих в фаховому середовищі; знати й вміти використовувати в професійних цілях давні мови.

ФК 5. Знання, вміння і навички опрацювання наукових та інформаційних джерел й використання інформаційно-пошукових інструментів, таких як: бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи та посилання на електронні ресурси.

ФК 6. Здатність виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації (бібліографії, документи, етнографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.) для реалізації науково-дослідних проектів.

ФК 7. Знання та вміння використовувати різноманітні методи виявлення та опрацювання історичних і археологічних джерел, зокрема, інструментарій спеціальних історичних дисциплін, новітні комп'ютерні технології для пошуку та обробки історичних або пов'язаних із ними даних.

ФК 8. Фахові знання та професійні навички роботи з виявлення, опрацювання та охорони матеріальної і нематеріальної культурної спадщини.

ФК 9. Усвідомлення особливостей розвитку людства у дописемний період його історії та володіння базовими принципами і навичками дослідження даного періоду на емпіричному й теоретичному рівнях.

ФК 10. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання з гуманітарних дисциплін, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

ФК 11. Вміння коментувати, анотувати або редагувати тексти і документи відповідно до певних критеріїв; представити результати наукових досліджень в друкованій формі, проводити їх презентацію.

ФК 12. Знати і володіти на фаховому рівні методами викладання історії та суміжних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів.

ФК 13. Здатність здійснювати відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів.

ФК 14. Знання правил археографічної, архівної та музейної роботи, принципів експонування артефактів і підготовки тематико-експозиційного плану.

3. Результати навчання за дисципліною

- ПРН 1. Знання найважливіших фактів, подій та процесів історичного минулого українського народу і людства загалом.
- ПРН 2. Знання основних тенденцій історичного розвитку в конкретні історичні періоди.
- ПРН 3. Знання наукової хронології, періодизації та характеристик основних етапів вітчизняної та всесвітньої історії.
- ПРН 4. Знання основних підходів до вивчення вітчизняної та світової історії, категоріальний апарат з історії та археології.
- ПРН 5. Знання основних принципів і методів історичного пізнання.
- ПРН 6. Знання основних типів і видів історичних джерел.
- ПРН 7. Знання необхідного фактичного матеріалу для конкретного історичного дослідження.
- ПРН 8. Детальні знання про певний історичний період або проблему.
- ПРН 9. Розуміння і здатність інтерпретувати основні завдання історичної та археологічної науки.
- ПРН 10. Уміння з'ясувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них.
- ПРН 11. Уміння класифікувати історичні джерела з метою реалізації конкретних науково-дослідницьких проектів.
- ПРН 12. Уміння інтерпретувати інформацію з різноманітних джерел (археологічні артефакти, архівні документи, усні свідчення, музейні експонати, періодика, наукові праці тощо);
- ПРН 13. Уміння обґрунтовувати вибір методики опрацювання речових джерел і текстів.
- ПРН 14. Здатність виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі.
- ПРН 15. Здатність оцінювати основні тенденції та особливості історичного розвитку людства у певні історичні періоди.
- ПРН 16. Здатність аналізувати відмінності в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах.
- ПРН 17. Здатність демонструвати навички професійного спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі.
- ПРН 18. Здатність організувати практичне вирішення проблем історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.
- ПРН 19. Здатність планувати дослідницькі проекти з історії, археології, історіографії, джерелознавства, краєзнавства тощо.
- ПРН 20. Здатність застосовувати сучасні методики викладання історії.

4. Структура навчальної дисципліни

I семестр

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна робота
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль I.							
Вступ до предмету соціальна історія. Напрямами вивчення соціальної історії. Історіографія питання.	4	2					2
Основи етнічної історія, соціальні аспекти політичної та військової історії країн регіону.	8	2	2				4
Демографічна історія, гендерна історія, історія сім'ї та дитинства в Італії, Іспанії та Португалії.	6	2	2				2
Історія освіти, історія праці та історія міст і селищ в країнах Південної Європи.	4	2					2
Проблемні питання соціальної історії країн регіону.	6			2			4
Модульний контроль	2						
Разом	30	8	4	2			
Усього годин	30	8	4	2			14

5. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Лекція 1

Тема: Вступ до предмету соціальна історія.

Напрями вивчення соціальної історії. Історіографія питання.

1. Мета, завдання курсу.
2. Напрями вивчення соціальної історії.
3. Сучасна історіографія основних питань соціальної історії країн регіону.

Основні поняття теми: демографічна історія, етнічна історія, гендерна історія, історія сім'ї та дитинства, історія освіти, історія праці.

Лекція 2

Тема: Основи етнічної історія, соціальні аспекти політичної та військової історії країн регіону.

1. Основні етапи етнічної історія країн регіону.
2. Соціальна складова політичної історії Італії, Іспанії та Португалії.
3. Соціальні елементи військової історії.

Основні поняття теми: етнос, національні меншини, автохтонні народи, політична історія, військова історія.

Лекція 3

Демографічна історія, гендерна історія, історія сім'ї та дитинства в Італії, Іспанії та Португалії.

1. Демографічні зміни в країнах регіону.
2. Гендерна історія в країнах регіон: виклики і шляхи їх вирішення.
3. Особливості сімейних традицій, історія дитинства.

Основні поняття теми: демографія, фертильність, гендерна політика, дитина.

Лекція 4

Історія освіти, історія праці та історія міст і селищ в країнах Південної Європи.

1. Основні етапи історії освіти в Італії, Іспанії та Португалії.
2. Місце праці в житті народів Італії, Іспанії та Португалії.
3. Історія формування міст і селищ країн регіону.

Основні поняття теми: освіта, освіченість, навчальні заклади, праця, місто, селище.

Плани семінарів

Семінар 1

Етнічна історія, соціальні аспекти політичної та військової історії країн регіону.

1. Основні етапи етнічної історії Італії.
2. Основні етапи етнічної історії Іспанії.
3. Основні етапи етнічної історії Португалії.
4. Соціальні елементи політичної та військової історії країн регіону.

Семінар 2

Демографічна історія, гендерна історія, історія сім'ї та дитинства в Італії, Іспанії та Португалії.

1. Аналіз демографічних показників в Італії.
2. Аналіз демографічних показників в Іспанії.
3. Аналіз демографічних показників в Португалії.
4. Гендерна політика в країнах регіону.
5. Історія сім'ї та дитинства в країнах регіону.

Практичне заняття
Проблемні питання соціальної історії країн регіону.

Підготувати фіксовану доповідь із запропонованої проблематики

Орієнтовні теми доповідей:

1. Національні меншини Італії, як складова соціальної політики країни.
2. Національні меншини Іспанії, як складова соціальної політики країни.
3. Національні меншини Португалії, як складова соціальної політики країни.
4. Демографічні тенденції в сучасній Італії.
5. Демографічні тенденції в сучасній Іспанії.
6. Демографічні тенденції в сучасній Португалії.
7. Вища освіта в Італії: сучасні тенденції розвитку.
8. Вища освіта в Іспанії: сучасні тенденції розвитку.
9. Вища освіта в Португалії: сучасні тенденції розвитку.
10. Історія міста (на вибір студента).

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

І семестр

	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекції	1	4	4
Відвідування семінарських занять	1	2	2
Відвідування практичних занять	1	1	1
Робота на семінарському занятті	10	2	20
Робота на практичному занятті	10	1	10
Виконання завдань для самостійної роботи	5	7	35
Виконання модульної роботи	25	1	25
Виконання ІНДЗ	-		
Разом: 97			
Максимальна кількість балів: 97			
Розрахунок коефіцієнта: 1.03			

6.2 Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Розділи (обсяг в годинах)	Вид контролю	Бали	Термін виконання (тижні)
Змістовий модуль I.			
Проблема полілінійності та цивілізаційної визначеності культурно-історичного розвитку	контрольні питання	5	жовтень
Греція на шляху до сучасної Європейської цивілізації	контрольні питання	5	жовтень
Італія на шляху до приєднання до європейської цивілізації	контрольні питання	5	грудень
Цивілізаційна ідентичність країн південної Європи. Основні напрями цивілізаційного процесу	контрольні питання	5	грудень
Греція на шляху до сучасної Європейської цивілізації.	контрольні питання	5	грудень
Італія на шляху до приєднання до європейської цивілізації	контрольні питання	5	грудень
Основні підходи до аналізу цивілізаційного процесу	контрольні питання	5	грудень
Разом: 14 год.			Разом: 35 балів

6.3. **Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання**

Підсумковий модульний контроль проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за навчальним матеріалом окремих модулів після завершення лекційних і практичних занять.

Форма проведення – письмова, письмово-усна.

Завдання для модульної контрольної роботи та критерії їх оцінювання розробляються лектором. Він проводить і оцінює модульні контрольні роботи.

Тривалість проведення письмового модульного контролю становить 2 академічні години.

Письмові контрольні роботи зберігаються на кафедрі до кінця навчального року.

Результати перевірки письмових контрольних завдань доводяться до відома студентів не пізніше ніж через два робочі дні після їх виконання.

Студент, який не згоден з отриманою за результатами модульного контролю оцінкою, має право подати апеляцію безпосередньо після оголошення оцінки. У цьому випадку завідувач кафедри призначає апеляційну комісію, яка зобов'язана розглянути апеляцію в присутності студента.

<i>Оцінка</i>	<i>Критерії</i>
20 – 25	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей. глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу.
14 – 19	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі неточності та помилки.
8 – 13	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.
0 – 7	Частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Семестровий контроль проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою програмою дисципліни. Форма проведення семестрового контролю – письмова. Зміст і структура екзаменаційних білетів (контрольних завдань), критерії оцінювання визначаються рішенням кафедри та зазначаються у робочій програмі навчальної дисципліни й доводяться до відома студентів на першому занятті.

Рівень знань	Оцінка	Критерії оцінювання відповіді
Відмінний рівень	31 – 40	Відповідь студента: <ul style="list-style-type: none">- містить повний, розгорнутий, правильний виклад матеріалу з поставленого питання;- демонструє знання основних понять і категорій та взаємозв'язку між ними, вірно розуміння змісту основних теоретичних положень;- вказує на вміння давати змістовний та логічний аналіз матеріалу з поставленого питання;- демонструє знання різних наукових концепцій та підходів щодо певної науково-теоретичної чи науково-практичної проблеми, пов'язаної з поставленим питанням;- здатність робити власні висновки в разі неоднозначності, спірного чи проблемного характеру поставленого питання чи проблеми.
Добрий рівень	21 – 30	Студент дав досить змістовну відповідь на поставлене питання, але відповідь містить наступні недоліки: <ul style="list-style-type: none">- недостатня повнота, незначні неточності чи прогалини при поясненні того чи іншого аспекту питання;- окремі формулювання є нечіткими; міститься інформація, котра не відноситься до змісту екзаменаційного питання.
Задовільний рівень	11 – 20	Студент дав відповідь на поставлене питання, однак допустив суттєві помилки як змістовного характеру, так і при оформленні відповіді на питання, а саме: <ul style="list-style-type: none">- відповідь викладена недостатньо аргументовано та/або з порушенням правил логіки при поданні матеріалу;

		<ul style="list-style-type: none"> - відповідь не містить аналізу проблемних аспектів поставленого питання, свідчить про недостатню обізнаність з основними науковими теоріями і концепціями, що стосуються відповідного питання; - у роботі багато грубих орфографічних помилок;
Незадовільний рівень	0 – 10	Студент взагалі не відповів на питання, або його відповідь є неправильною, тобто містить грубі змістовні помилки щодо принципових аспектів поставленого питання. Аргументація відсутня взагалі або ж є абсолютно безсистемною чи алогічною.

6.6.Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична карта дисципліни

I СЕМЕСТР

		Змістовий модуль I.			Модулі (назви, бали)
Модульний контроль		Модульна контрольна робота – 25 балів			
С.Р (бали)		35 балів			
Практичні заняття	Проблемні питання соціальної історії країн регіону (10+1)				
Семінарські заняття (теми, бали)	Етнічна історія, соціальні аспекти політичної та військової історії країн регіону (10 + 1)	Демографічна історія, гендерна історія, історія сім'ї та дитинства в Італії, Іспанії та Португалії (10+1)			Вступ до предмету соціальна історія. Напрями вивчення соціальної історії. Історіографія питання (1)
		Демографічна історія, гендерна історія, історія сім'ї та дитинства в Італії, Іспанії та Португалії (1)			Основи етнічної історія, соціальні аспекти політичної та військової історії країн регіону (1)
					Демографічна історія, гендерна історія, історія сім'ї та дитинства в Італії, Іспанії та Португалії. (1)
					Історія освіти, історія праці та історія міст і селищ в країнах Південної Європи (1)

8. Рекомендована література

Основна:

- Горобець В.М. Нова соціальна історія [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2010. - 728 с.: іл. — Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Nova_sotsialna (останній перегляд: 04.09.2019)
- Соціальна історія: Науковий збірник. – К.: Логос, 2007. – 106 с.
- Новітня історія країн Європи та Америки: Навч. посібник. – Умань: ВЦ «Софія», 2010. – 188 с.
- Павленко Ю.В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. — 2-ге вид. — К.: Либідь, 1999.
- Кримський С.В. Цивілізаційний розвиток людства / С.Б. Кримський, Ю.В. Павленко. — К.: Фенікс, 2007. — 316 с.
- Історія сучасного світу: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 551 с. – (Серія «Вища школа ХХІ ст.»).
- Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV – XX ст.: Навч. посіб. / Ю.А. Горбань, Б.І. Білик, Л.В. Дячук та ін.; За ред. Ю.А. Горбаня. – К.: Знання, 2007. – 489 с.
- Европа перемен. Концепции и стратегии интеграционных процессов / Московский гос. ун-т им. Ломоносова. — М.: Крафт+, 2006.— 350 с.
- Історія української та зарубіжної культури / За ред. С.М. Клапчука, В.Ф. Остафійчука. — 4-те вид. перероб. і доп. — К.: Знання-Прес, 1999.
- Линтнер В. Италия. История страны. М. 2007.
- История Испании. Том 1. С древнейших времен до конца XVII века. История Испании. Том 1. С древнейших времен до конца XVII века. 2012.
- Жозе Эрману Сарайва. История Португалии. Издательство: Весь Мир. 2007.

Додаткова:

- Гуревич А.Я. Историческая наука и историческая антропология. "Вопросы философии", 1988, № 1
- Зелдин Т. Социальная история как история всеобъемлющая. "THESIS", 1993, т. 1, вып. 1
- Лепти Б. Общество как единое целое: О трех формах анализа социальной целостности. В кн.: Одиссей: Человек в истории. Культурно-антропологическая история сегодня. М., 1996
- Ревель Ж. Микроисторический анализ и конструирование социального. Там само
- Репина Л.П. Смена познавательных ориентаций и метаморфозы социальной истории. В кн.: Социальная история: Ежегодник, 1997. М., 1998
- Репина Л.П. "Новая историческая наука" и социальная история. М., 1998
- Людтке А. Что такое история повседневности?: Ее достижения и перспективы в Германии. В кн.: Социальная история: Ежегодник, 1998/99. М., 1999
- Историческая наука в XX веке: Историография истории нового и новейшего времени стран Европы и Америки. М., 2002.
- Кузьменко В.Л., Романчук О.К. На порозі надцивілізації: роздуми про майбутнє. — Л., 1991.
- Камю А. Бунтующий человек. — М.: Политиздат, 1990. 37. Камю А. Творчество и свобода: Сборник. — М.: Радуга, 1990.